

Predmet i sadržaj operatike

Pukovnik u penziji vanr. prof. dr VASO RADULOVIĆ

Teorijska spoznaja predmeta i sadržaja operatike temelji se na iskustvima iz operativne upotrebe odgovarajućih snaga i sredstava u ratnim dejstvima i razvoju sredstava ratne tehnike koja utiču na vođenje oružane borbe. Pri tome se ima u vidu i zakonomerni razvitak operativnih jedinica i njihova modernizacija, što ih čini sposobnim za vođenje operacija i drugih borbenih dejstava i radnji operativnog značaja. Time se potvrđuje teza da su se predmet i sadržaj operatike postepeno i zakonito razvijali pod uticajem životnih zahteva i prakse društvenog razvoja.

Predmet operatike su sve vrste operacija kao ratnih kategorija, borbeni dejstva i radnje operativnog značaja koje se izvode u sva tri vida JNA (KoV, RV i PVO i RM), kao i zajedničke operacije JNA i TO, odnosno operacije u kojima se angažuju snage dva ili sva tri vida JNA i snage Teritorijalne odbrane.

Sadržaj operatike obuhvata njenu strukturu, odnosno zadatke koji se odnose na izučavanje: nastanka i razvoja operatike; teorije i prakse stvarnog ili potencijalnog agresora; najcelishodnije upotrebe novih oružja i usavršavanje postojećih; zakonitosti, činilaca i uslova koji će opredeljivati karakter, sadržaj, način priprema i izvođenja operacija, drugih borbenih dejstava i radnji operativnog značaja sopstvenih oružanih snaga; iskustava iz lokalnih ratova i sopstvene mirnodopske prakse radi predviđanja buduće ratne prakse; rukovođenja i komandovanja na operativnom nivou; obezbeđenja operacija i drugih borbenih dejstava operativnog značaja, kao i mesta i uloge operatike u okviru ratne veštine, odnosno njenog odnosa prema strategiji i taktici.

Predmet i sadržaj predstavljaju ključna pitanja operatike, ali ona u dosadašnjim doktrinarnim i drugim vojnostručnim materijalima nisu dovoljno obrađivana. Značajnija vojnoteorijska dela ih težišno razmatraju u okviru predmeta i sadržaja ratne veštine. Budući da ratna veština uopštava iskustva i poglede iz oružane borbe i rata u celini, obično su u centru pažnje strategijska pitanja. U ovom radu težišno se razmatraju predmet i sadržaj operatike kao naučne discipline i grane ratne veštine.

Rat kao najdrastičniji društveni sukob u svim svojim oblicima i oružana borba sa svim svojim sadržajima predmet su istraživanja ratne veštine. Pri tome treba reći da je oružana borba glavno *jezgro* rata i »funktionalni *stožer* oko

kojeg se i za čiji se račun konstituišu ostali oblici borbe«¹ (podvukao V.R.). Stoga ratna veština *oružanu borbu* razmatra kao celovitu društvenu i vojnotehnološku pojavu. Ima sve konstitutivne elemente nauke: predmet, metod, teoriju, jezik i proverljivost u praksi, pa je jugoslovenska vojna misao tretira kao okosnicu vojne nauke, tj. kao najznačajniju opštevojnu nauku. Ona je, zapravo, nauka i veština čiji je *glavni predmet izučavanje, organizovanje, pripremanje i vođenje oružane borbe, tj. oružana borba kao celovita društvena i vojnotehnološka pojava*. Strategija, operatika i taktika kao njeni delovi, odnosno naučne discipline, takođe izučavaju oružanu borbu, ali nijedna ne može samostalno da obuhvati sve osobine, uslove, sredstva i načine priprema: borbi, bojeva i operacija, kao i vođenje rata u celini. Međutim, svaka od njih sa dosta samostalnosti, ali i međusobne zavisnosti, istražuje oblast pojava koje se odnose na njen predmet i sadržaj, dopunjavajući jedna drugu i na taj način doprinose opštem rešenju zadataka koji predstoje ratnoj veštini.

U ratnoj veštini, pa prema tome i u operatici, teorijska i praktična saznanja plod su uopštavanja iskustava iz prošlih ratova i rezultat stvaralačkog korišćenja teorijskih saznanja i iskustava iz prakse koja su stečena u dužem vremenskom periodu. Pri tome treba imati u vidu da je rat praksa u kojoj nema popravnih ispita. U njemu nisu dopustivi eksperimenti, jer bi bili plaćeni velikim ljudskim i materijalnim žrtvama. Zato se u miru organizuju razne komandno-štabne ratne vežbe prilagođene savremenim borbenim uslovima. Tada se, a i drugim oblicima obuke vrše eksperimenti i proveravaju teorijska saznanja i doktrinarni stavovi. I to je, nema sumnje, predmet i metod operatike. Međutim, te vežbe, ma koliko bile prilagođene ratnim uslovima, ne mogu potpuno zameniti bogata ratna iskustva, jer prava ratna veština se stvara u toku rata. Ali su veoma korisne i, ako se u njima stvaralački primenjuju svoja i tuđa ratna iskustva, predstavljaju nezamenljiv metod u pripremi oružanih snaga i drugih subjekata društva za rat.

Prema tome, rat je praksa i u isto vreme najbolja provera i jedinstveno merilo vrednosti teorije ratne veštine, pa i operatike kao njenog dela. To, međutim, ne znači da će eventualni svetski rat, ako do njega dođe, u svemu ličiti

¹ Pukovnik dr Radovan Radinović, *Metoda ratne veštine*, VIZ, Beograd, 1983, str. 67.

na drugi svetski rat ili opštenarodni odbrambeni rat koji bismo vodili na narodnooslobodilački rat 1941–1945. godine. Naprotiv, eventualni rat će zahtevati bitne izmene u praktičnim operativnim postupcima pri vođenju borbenih dejstava sa novim borbenim sredstvima i u novim uslovima. Ali, tačno je i to da će i u budućem ratu svoj značaj sačuvati neki relativno trajni principi i načela vođenja borbenih dejstava, koja su proverena i potvrđena iskustvima iz prošlih ratova. Takvi su na primer principi: grupisanje snaga i sredstava na pravcu glavnog udara, iako jedinice mogu biti rastresito raspoređene i dejstvovati na odvojenim pravcima; stalno manevrisanje snagama i sredstvima; sadejstvo rodova i vidova oružanih snaga i operativnih jedinica u operacijama; iznenađenje; inicijativa; odlučnost u dejstvima itd.

Sopstvena i tuđa iskustva valja koristiti: (1) radi izrade pravila i uputstava za upotrebu jedinica, rodova i vidova oružanih snaga u operacijama; (2) da se na njima uče nove generacije starešina i vojnika koji nisu imali prilike da steknu vlastita borbena iskustva; (3) da se operatika ili operativna veština u celini što uspešnije izučava i šire usvaja na konkretnim primerima iz minulih ratova. To je posebno važno za komandni kadar koji treba da dobro spozna savremena kretanja u operativnoj veštini i da sagleda perspektive njenog daljeg razvoja. Pri tome, glavnu pažnju treba posvetiti iznalaženju odgovora na pitanje: zbog čega i zašto su se pojedine operacije tako odvijale, zašto nisu drugačije sprovedene, koji su razlozi za to; (4) da se na primerima sopstvenih ratnih operacija, kao što su one koje su vođene u NOR-u, razvijaju idejno vaspitanje i jugoslovenski socijalistički patriotizam, i (5) da se shvati da izučavanje iskustava iz minulih ratova nije samo sebi cilj, već ono doprinosi da se, sagledavajući sve promene koje su se desile, temeljito i duboko sagleda i usvoji savremena operatika i perspektive njenog razvoja. Sva ta nagomilana iskustva nužno je realno sagledati, bez idealizovanja, jer bi robovanje tim iskustvima bila teška i neoprostiva greška. Na to je potrebno ukazati zbog toga što istorija ubedljivo pokazuje da su promene socijalno-ekonomskih uslova, usavršavanje starih i pojava novih borbenih sredstava u svakom novom ratu menjale oblike i načine vođenja operacija i drugih borbenih dejstava u celini i time uticale na dalji razvitak operatike, njen predmet i sadržaj. Dalji razvoj

industrijske proizvodnje, nauke, tehnike, tehnologije, kibernetike i računarske tehnike, elektronike i raznih senzora neposredno utiče na kvalitet i kvantitet sredstava ratne tehnike i savremenog naoružanja u celini. To svakako utiče i na obogaćivanje predmeta i sadržaja operatike.

Istorijska iskustva potvrđuju da su razvoj i usavršavanje svih vrsta naoružanja i sredstava ratne tehnike značajno uticali na vođenje borbenih dejstava, uslovljavajući njihovo neprekidno menjanje i razvijanje. To je konkretan doprinos obogaćivanju predmeta i sadržaja operatike. Navodimo samo neke činjenice i najuopštenije konstatacije koje to potvrđuju.

Prvo, od taktičkih postupaka, bojeva i bitaka u daljoj prošlosti, došlo se do raznih vrsta operacija velikog intenziteta i zamaha, do drugih borbenih dejstava i radnji operativnog, pa i strategijskog značaja, do složenih, veoma dinamičnih i izrazito manevarskih borbenih dejstava, uz angažovanje svih vidova oružanih snaga i svih ratnih potencijala zemalja u ratnom sukobu. U skladu sa tim razvijala se operatika kao nauka i veština, te je od svojih začetaka (sa pojavom operacije) do današnjih dana prošla dosta dug i veoma složen razvojni put uz stalno proširivanje svog predmeta i sadržaja. Pod uticajem razvoja sredstava ratne tehnike u novijim i promenjenim uslovima² ratovanja stalno je dolazilo do sve razuđenijih borbenih dejstava i radnji operativnog značaja koje su se izvodile u kontinuitetu u okviru i izvan operacija kao zakonomerni proces razvitka operativne veštine. Razvoj borbenih sredstava uticao je i na organizacionu strukturu operativnih jedinica, njihovu upotrebu, način pripremanja i izvođenja operacija, proces komandovanja i sadejstva. Sve to je proširivalo i obogaćivalo predmet i sadržaj operatike. Prema tome, početak razvoja operatike datira od pojave operacije kao nove ratne kategorije, pa je logično tvrditi da je izučavanje operacije glavni predmet operatike. Međutim, ne mogu se iz predmeta njenog izučavanja isključiti proces razvitka borbenih sredstava i u vezi s tim zakonomerni razvitak operativnih jedinica, te borbena dejstva i radnje operativnog značaja, koje se mogu izvoditi i van operacija. Drugim rečima, operatika se razvila u naučnu disciplinu ratne veštine koja izučava zakonomernost vođenja operacija, drugih borbenih

² Uslovi u kojima se pripremaju i izvode operacije predstavljaju njihov značajan konstitutivni elemenat.

dejtava i radnji operativnog značaja. Njeni konstitutivni elementi su predmet, metod, teorija i jezik. Značajno je istaći i to da se njeni rezultati (kao naučne discipline i veštine) mogu proveravati u praksi.

Drugo, razvoj novih borbenih sredstava, posebno visoko preciznog oružja i opremanje jedinica savremenom elektronskom opremom uveliko proširuju predmet i sadržaj operatike. Na pitanje kako se suprotstaviti tim novim borbenim sredstvima i u uslovima tehničko-tehnološke inferiornosti voditi operacije do pobedonosnog završetka, odgovore treba da da operatika. Za uspešno suprotstavljanje, svakako, potrebne su odgovarajuće snage koje brzo mogu promeniti težište dejstava (vazduhoplovne, vazdušnodesantne, oklopno-mehanizovane), odnosno potrebna je savremena protivvazdušno-kosmička odbrana, protivraketna odbrana na svim visinama itd. To znači pojavu novih operacija, kao npr. operacija protiv operativno-manevarskih grupa, operacija snaga PVO, protivraketne i druge operacije.

Treće, rat više nije samo sukob vojski na ratištu ili vojištu, niti se može rešiti jednom »rešavajućom bitkom«. On sve više postaje sukob država i naroda u kome se angažuju svi ljudski i materijalni potencijali društva. Savremeni rat je totalna društvena pojava po snagama i sredstvima koje se angažuju i po prostoru i vremenu. To pretpostavlja vođenje mnoštva operacija, drugih borbenih dejstava i radnji operativnog značaja, pa i strategijskog, što je svakako predmet izučavanja operatike.

Na razvoj predmeta i sadržaja operatike značajno su uticali ratovi vođeni posle drugog svetskog rata, mada je operatika kao grana ratne veštine teorijski bila utemeljena odmah posle prvog svetskog rata. Verifikovanju operatike kao naučne discipline i grane ratne veštine, njenog predmeta i sadržaja, najviše je doprinela sovjetska vojna misao. Ona je u periodu između dva svetska rata naučno razradila trojnu podelu ratne veštine i afirmisala operatiku kao njenu granu, što je praksa drugog svetskog rata potvrdila. Posle drugog svetskog rata došlo je do promena u shvatanjima o operatici i u zemljama koje su čvrsto zastupale dvojnu podelu ratne veštine (strategija i taktika). Na Zapadu, u SAD i u zemljama NATO pakta, operatika se tretira kao *operativni nivo rata*. Tako se, na primer, u njihovim vojno-teorijskim radovima operatika razmatra kao spona između

strategije i taktike. »Operativni nivo rata obuhvata kretanje, obezbeđenje i uzastopnu upotrebu (velikih) vojnih formacija (obično korpusa i većih) u vođenju vojnih operacija radi postizanja ciljeva koje određuje strategija na ratištu ili druga viša vojna vlast. Ona je spojna veza između strategije i taktike«. ³ Prema tome, na Zapadu korpus i armiju vide kao operativni nivo komandovanja i zagovaraju vođenje operacija na vojištu po jedinstvenoj operativnoj koncepciji. U suštini to je zahtev da bude zajedničko planiranje operacija na operativnom nivou i da se izvode pod jedinstvenom komandom, što je u sovjetskoj teoriji i praksi ostvareno još u toku drugog svetskog rata.

U operativnoj veštini SAD i zemalja članica NATO pakta princip istovremenog dejstva po protivniku na celokupnoj dubini njegovog operativnog rasporeda, kao i po objektima u dubokoj pozadini ima dominantan ili odlučujući značaj. Oni to nazivaju »duboke operacije«, »vazdušno-kopnena bitka«, ili operacije »dubokog udara«. U sovjetskoj vojnoj literaturi takva dejstva se nazivaju »prostornim operacijama«. Zadatak je operatike da nađe optimalna rešenja za uspešno suprotstavljanje tim dejstvima, odnosno protivnikovim snagama koje izvode takve operacije. Čak i u uslovima primene nuklearnog oružja, kada su strategijske nuklearne snage u stanju da dejstvuju po objektima praktično na svim dubinama sa velikom preciznošću pogađanja, od operatike se traži da odgovori – kako se od njih zaštititi i kako se u tim uslovima izvode operacije i druga borbena dejstva i radnje.

Ova kratka istorijska sinteza ukazuje na to da su se predmet i sadržaj operatike postepeno i zakonito razvijali pod uticajem tehničko-tehnološkog napretka i opšteg društvenog razvoja. Oni su se stalno usložavali i po obimu uvećavali, obuhvatajući sve veći broj pojava i oblika borbenih dejstava – od operacija do drugih borbenih dejstava i radnji operativnog značaja. U doktrinarno-teorijskim i normativnim dokumentima, stručnim i naučnim delima domaćih i stranih autora predmet i sadržaj operatike zajedno se razmatraju i jedinstveno definišu. To je dakle i razumljivo zbog njihove uske međusobne povezanosti. Najpotpuniju sistematizaciju operacija i analizu konstitutivnih elemenata operatike izvršio je J. Ninković. ⁴ To predstavlja

³ Lientenant Colonel Stephen T. Rippe, *An Army and Force Issue: Principles and Procedures for Air Land Warfare*, »Air University Review«, maj-juni 1986, str. 60–69.

⁴ Videti: General-potpukovnik Jovo Ninković, *Teorijske osnove operatike*, VIZ, Beograd, 1985. godine.

dobru osnovu za dalja istraživanja i naučna saznanja iz oblasti predmeta i sadržaja operatike. Radi celovitijeg sagledavanja predmeta i sadržaja operatike, navešćemo nekoliko definicija iz strane i domaće vojnostručne literature.

U knjizi *Istorija ratne veštine*, vojni istoričar Rotmistrov kaže: »Operativna veština, kao sastavni deo ratne veštine, bavi se pitanjima neposrednog pripremanja i vođenja operacija armija, frontova, grupe frontova i vidova oružanih snaga u interesu postizanja ciljeva koje postavlja strategija. Važni zadaci operativne veštine su: izučavanje i određivanje karaktera savremenih operacija; izučavanje i razrada načina pripremanja i vođenja operacija; razrada osnova (principa) i praktično ostvarivanje planiranja operacija u skladu sa zadacima koje je postavila strategija; izučavanje svojstava i razrada oblika organizacije operativnih jedinica; razrada osnova i praktično ostvarivanje operativnog i materijalno-tehničkog obezbeđenja jedinica u operacijama; razrada osnova i praktična organizacija operativnog sadejstva; razrada osnova i praktično ostvarivanje komandovanja jedinicama u toku operacije«.⁵

Grupa sovjetskih autora ističe: »Sovjetska operativna veština proučava savremene operacije, koje predstavljaju složen kompleks različitih borbenih dejstava, obuhvaćenih jedinstvenom zamisli, sredstava i cilja, koja se izvode na kopnu, u vazдушnom prostoru i na moru velikim grupacijama vojske, u čiji sastav ulaze velike jedinice različitih vidova oružanih snaga koje dejstvuju u određenom operacijskom ili strategijskom pravcu« i dalje »operativna veština istražuje: karakter savremenih operacija; opšte zakonitosti, principe i pravila pripreme i izvođenja operacija; organizaciju, svojstva i mogućnosti operativnih jedinica; načine i oblike primene operativnih jedinica u različitim uslovima i sa raznim ciljevima; načine i oblike pripreme i izvođenja operacija raznih vidova; pitanja operativnog obezbeđenja svih vidova; osnove upravljanja jedinicama u operacijama i osnove materijalno-tehničkih obezbeđenja jedinica u operacijama (teorija operativne pozadine)«.⁶

Ovim definicijama u suštini je na skoro isti način izražen predmet i sadržaj predmeta operatika, razlika je samo u redosledu i definisanju zadataka koji čine sadržaj

⁵ Rotmistrov, *Istorija ratne veštine*, knj. I, VIZ, Beograd, 1966, str. 35.

⁶ S. N. Kozlov, M. V. Smirnov, I. S. Baz i P. A. Sidorov, *O sovjetskoj vojnoj nauci*, VIZ, Beograd, 1966, str. 273. i 275.

istraživanja operatike. Međutim, sovjetska vojna misao na više mesta ističe da je potrebno temeljito izučavati operativnu vještinu verovatnih protivnika. Treba »da se znaju njene dobre i slabe strane, savremeno stanje i perspektive mogućeg razvoja«, jer »nerazumno je – isticao je Lenjin – pa čak i zločinačko ponašanje one armije koja se ne sprema da ovlada svim vrstama oružja, svim sredstvima i načinima borbe koji postoje ili mogu da postoje kod neprijatelja«. ⁷ Prema tome, izučavanje operativne vještine verovatnih protivnika predmet je izučavanja operatike.

U delima stranih autora predmet i sadržaj operatike se zajedno definišu, obuhvatajući sve zadatke koje izučava operatika. Pri tome se može zaključiti da se operacija tretira kao glavni predmet operatike, a široka lepeza zadataka – od izučavanja verovatnog protivnika, do priprema i izvođenja operacija, svih vrsta operativnog i materijalno-tehničkog obezbeđenja, organizovanja operativnih jedinica, komandovanja i sadejstva, drugih dejstava i radnji operativnog značaja – kao sadržaj operatike. U okviru izučavanja borbenih dejstava značajno se mesto daje udarima po najvažnijim ciljevima u dubini teritorije protivnika s ciljem da mu se onemogući dovođenje snaga i sredstava iz dubine i pothranjivanje snaga na frontu.

Jugoslovenska doktrinarna literatura globalno definiše operatiku, ne apostrofirajući posebno njen predmet i sadržaj. U našem osnovnom doktrinarnom dokumentu za pripremanje i vođenje oružane borbe u ONOR-u se kaže: »Strategija daje osnove operatici i taktici. Operatika izučava operacije, a taktika – bojeve i borbe«. ⁸ Sadržaj operatike se ne definiše, ali se naglašava njena relativna samostalnost koja se ispoljava u stvaralačkom pronalaženju i primeni onih postupaka u borbenim dejstvima koji su u skladu sa postavljenim ciljevima, uslovima i mogućnostima njihovog ostvarenja u svakoj konkretnoj situaciji. Međutim, taj sadržaj se nazire u delu tog doktrinarnog dokumenta, u kome su eksplicirani oblici oružane borbe i njihovi osnovni sadržaji, oblici borbenih dejstava, a najpotpunije u objašnjenju operacije koja se ovako definiše: »Operacija je najsloženiji i najviši oblik borbenih dejstava kojim se, prema jedinstvenom planu, na određenom prostoru i za određeno vreme, objedinjavaju i usmeravaju bojevi, borbe, taktičke

⁷ Rotmistrov, *isto*, str. 35.

⁸ *Strategija oružane borbe*, SSNO, 1983, str. 12.

borbene radnje i druge aktivnosti jedinica oružanih snaga i drugih snaga opštenarodne odbrane i društvene samozaštite radi ostvarivanja jedinstvenog operativnog ili strategijskog cilja».⁹ Iz ove definicije nedvosmisleno je da su operacije strategijskog i operativnog značaja predmet izučavanja operatike. I kada se to poveže sa osnovnim opredeljenjima doktrine opštenarodnog odbrambenog rata da je oružana borba odlučujući oblik suprotstavljanja svakoj oružanoj agresiji; da oružana borba i drugi oblici borbe i opštenarodnog otpora čine nerazdvojno jedinstvo i vode se usklađeno po cilju, prostoru i vremenu neprekidno, u skladu sa vojnostrategijskom situacijom i uslovima do kojih može doći u toku opštenarodnog odbrambenog rata; da se oružana borba vodi na svakom delu jugoslovenskog ratišta – na frontu, privremeno zaposednutoj teritoriji i u vlastitoj pozadini, tada je jasno da se predmet operatike proširuje, pa pored operacije obuhvata i druga borbena dejstva i radnje operativnog značaja, koje izводе, ne samo oružane snage već i celokupni narod u okviru opštenarodnog otpora.

U operatici, kao i u svakoj drugoj nauci, veoma je teško razlučiti šta je predmet istraživanja i tačno ga imenovati. Za to je potrebno odgovoriti na pitanje: šta je predmet istraživanja operatike, za razliku od ostalih grana ratne veštine: strategije i taktike. Definicije u knjizi J. Ninkovića *Teorijske osnove operatike* i navedene u ovom radu dobro su osnova za konkretnije određenje predmeta istraživanja operatike. Svi autori se slažu da je *predmet operatike izučavanje operacija*. Razlike postoje samo u nijansama, što je podrobno analizirano u *Teorijskim osnovama operatike*.

Prema tome, *glavni predmet operatike jesu operacije*. To se potvrđuje i analizom njenog istorijskog razvoja. Strategija izučava pitanja i probleme koji se odnose na celinu oružane borbe na ratištu, a taktika izučava borbe i bojeve. Iako je teško povući oštru granicu između ove tri grane ratne veštine, ova najopštija podela ukazuje da se operatika razvijala kao naučna disciplina ratne veštine koja proučava pitanja pripreme i izvođenja operacija kao najvišeg i najsloženijeg oblika borbenih dejstava. U žiži njenog izučavanja je ono što je specifično i posebno svojstveno operaciji kao jednom od oblika borbenih dejstava. Uporedo sa tim ona se bavi sintetizovanjem više bojeva i borbi u jedin-

⁹ Isto, str. 293.

stvenu celinu. Pri tome treba imati u vidu njeno raslojavanje na operatike vidova oružanih snaga, gde se javlja više vrsta operacija, kao i drugih dejstava i radnji operativnog značaja.

Međusobni odnos ovih triju disciplina ratne veštine predmet je posebnog razmatranja, a ovde valja ukazati samo na to da se problem njihovog razgraničenja usložava i time što pojam »borbena dejstva« u teoriji ratne veštine nije potpuno definisan prema svim načelima suštinske definicije. Svakako se podrazumeva dvostranost oružane borbe kao procesa u kome se sukobljavaju dva sistema, odnosno dve suprotne strane, težeći da ostvare suprotne ciljeve. To su organizovane borbene aktivnosti jedinica, grupa ili pojedinaca u kojima se upotrebljava vatreno i drugo oružje za izvršenje određenih zadataka.

Operacija kao glavni predmet izučavanja operatike je sasvim određena kategorija. Ima činioce koji je određuju kao što su: cilj, snage i sredstva, prostor, vreme, jedinstveno planiranje i komandovanje. Ako nedostaje bilo koji od ovih činilaca, tada se ne može govoriti o operaciji. Znači, ograničena je po snagama i sredstvima, prostorom i vremenom, na osnovu čega se određuje cilj koji treba postići. Stoga se može postaviti pitanje da li je samo operacija predmet izučavanja operatike ili ima i drugih borbenih aktivnosti koje su predmet njenog izučavanja.

U uslovima vođenja opštenarodnog odbrambenog rata redovno će se primenjevati i druga borbena dejstva i radnje koje se izvode u kontinuitetu u okviru operacija i izvan njih, radi postizanja efekta operativnog, pa i strategijskog značaja. Ona su takođe predmet izučavanja operatike. Neka pitanja i probleme operatika istražuje radi iznalaženja odgovora na aktuelna pitanja pripremanja i vođenja savremenih operacija, drugih borbenih dejstava i radnji, te njihovog povezivanja sa bojevima i borbama u jedinstvenu operativnu celinu da bi se postigli operativni ili strategijski ciljevi. U uslovima upotrebe oružja za masovno uništavanje i velike razorne moći, sa malim snagama mogu se postići rezultati operativnog značaja. Tako na primer u okviru RV i PVO, gde su zastupljena najsavremenija tehnička i borbena sredstva, upotrebom snaga od operativnih jedinica i sastava do manjih grupa i pojedinačnih dejstava mogu se postići efekti operativnog značaja.

Specifičnosti naše operatike proizlaze, pored ostalog, iz suštine koncepcije opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, strategije i doktrine oružane borbe u ONOR-u i organizacije oružanih snaga. Stoga, operatika i kao teorija i kao borbena praksa u predmet svog istraživanja, pored oružane borbe, mora da uključi i sve druge oblike borbe i opštenarodnog otpora. Drugim rečima, to znači da operacija ne objedinjava samo borbena dejstva jedinica oružanih snaga, već i aktivnosti drugih snaga i subjekata opštenarodne odbrane radi ostvarivanja jedinstvenog cilja. Posebno mesto pripada ljudskom faktoru, kao nosiocu svih borbenih dejstava, drugih operativnih radnji i aktivnosti, naravno, uz uvažavanje mogućnosti savremenih sredstava ratne tehnike, njihove vatrene i manevarske moći, posebno oružja za masovno uništavanje. Naša operatika, takođe, mora da svestrano izučava eventualnog agresora sa svim njegovim realnim ratnim potencijalima.

Prema tome, naša operatika ima zadatak da izučava sve organizovane oblike i načine vođenja oružane borbe, oblike borbe i otpora putem kojih se mogu ostvarivati rezultati operativnog značaja i to ne samo u Kopненоj vojsci, već i u drugim vidovima Jugoslovenske narodne armije. Time se proširuju predmet i sadržaj operatike.

U knjizi *Teorijske osnove operatike*, autor se opredelio za stav po kome je predmet operatike operacija i druga borbena dejstva operativnog značaja.¹⁰ Ovde se opredeljujemo za stav da je predmet operatike *operacija, druga borbena dejstva i radnje operativnog značaja*. Time se unosi još jedna dimenzija u predmetno određenje operatike, odnosno proširuje se područje operativne ratne stvarnosti sa *radnjama operativnog značaja* koje operatika istražuje, prati i izučava.

Pod pojmom »borbene radnje« podrazumevaju se aktivnosti pojedinaca, grupa i jedinica u toku oružane borbe, bez upotrebe oružja. Te radnje se preduzimaju da bi se stvorili povoljni uslovi za izvođenje borbenih dejstava. Reč je o radnjama koje se permanentno izvode i izvan određenih operacija. One, i kada se izvode izvan operacija, obezbeđuju operativne rezultate, te stoga treba da budu predmet izučavanja operatike. To su na primer: izviđanje i osmatranje, javljanje i obaveštavanje o situaciji u vazdušno-kosmičkom prostoru, maskiranje, manevar, predislokacija

¹⁰ J. Ninković, *isto*, str. 157 – 163.

materijalnih rezervi, manevar po unutrašnjim pravcima i prebaziranje pozadinskih jedinica zavisno od situacije i dejstava neprijatelja iz vazdušno-kosmičkog prostora, sadejstvo, neke radnje drugih subjekata opštenarodne odbrane i društvene samozaštite van oružanih snaga, propaganda i drugo. Pri tome, treba imati u vidu sledeće:

prvo, operativne jedinice i sastavi nisu po organizacionoj strukturi i nameni istovetne u svim vidovima Jugoslovenske narodne armije. Tako na primer u RV i PVO ima formacijskih jedinica (jedinice za elektronska i protivielektronska dejstva), pa i rodova (VOJ, odnosno VOJIN) čija se osnovna delatnost odvija bez upotrebe vatrenog oružja. U tom vidu JNA ima operativnih radnji koje se ne mogu podvesti pod pojam »borbena dejstva« kao što su: obaveštavanje i javljanje o situaciji u vazdušno-kosmičkom prostoru, operativno maskiranje, manevar pozadinskim jedinicama RV i PVO radi povoljnijeg operativnog rasporeda i baziranja avijacije itd;

drugo, brojne zadatke iz domena pripremanja i izvođenja operacija, drugih borbenih dejstava i radnji operativnog značaja na vojištu – ratištu, za koje se po klasičnim vojnim doktrinama angažuju jedinice i sastavi oružanih snaga, u uslovima opštenarodnog odbrambenog rata realizovaće organizovano i osposobljeno stanovništvo. Pored svojih redovnih radnih obaveza, radni ljudi i građani će izvršavati zadatke iz oblasti: bezbednosti i samozaštite, obaveštajno-izviđačke delatnosti, priprema teritorije za ratna dejstva, materijalno-tehničkog i drugih vrsta obezbeđenja. Tim radnjama koje izvođe pripadnici oružanih snaga, kao i radni ljudi i građani koji nisu u njihovom sastavu znatno se proširuje predmet istraživanja operatike, naročito operatike vidova i pozadine.

Predmet i sadržaj operatike u doktrinarnoj, vojnoj stručnoj i teorijskoj literaturi uglavnom se tretiraju zajedno. Ako se želi ipak izvršiti neko razgraničenje mora se konstatovati da je *predmet* glavni elemenat ili osnova, a *sadržaj* označava ukupnost i strukturu suštinskih svojstava i zadataka operatike kao naučne discipline ratne veštine. Pri tome treba istaći da i predmet ima svoj sadržaj i karakteristike, što se ovde neće šire elaborirati.

Predmet operatike su: sve vrste operacija, borbena dejstva i radnje operativnog značaja koja se izvođe u sva tri vida JNA (KoV, RV i PVO i RM), kao i zajedničke opera-

cije JNA i TO, odnosno operacije u kojima se angažuju snage dva ili sva tri vida JNA i snage Teritorijalne odbrane.

Sadržaj operatike obuhvata njenu strukturu, odnosno težišne zadatke koji se, prema J. Ninkoviću, mogu grupisati u nekoliko celina: »(1) zadaci koji se odnose na istraživanje i uopštavanje iskustava iz prošlih ratova, a posebno onih koja imaju veći značaj za razvoj sopstvene ratne veštine, (2) zadaci koji se odnose na izučavanje teorijsko-doktrinarnih pogleda stvarnog ili potencijalnog agresora na sadržaj, strukturu, način pripreme, način izvođenja i druge probleme operacije, odnosno konkretna rešenja koja su regulisana određenim doktrinarno-normativnim i drugim dokumentima, (3) zadaci koji se odnose na izučavanje činilaca i uslova koji će opredeljivati karakter, sadržaj, način pripreme, način izvođenja i druge probleme operacija koje bi u određenim ratnim uslovima izvodile sopstvene oružane snage, s osnovnim ciljem da se pronađu i verifikuju najcelishodnija rešenja bitnih problema koja se odnose na pripremu i izvođenje operacija, odnosno drugih borbenih dejstava operativnog značaja i (4) zadaci koji se odnose na mirnodopsku izgradnju i pripremu operativnih jedinica (sastava), njihovih komandi i štabova za uspešno izvođenje operacija u različitim borbenim i drugim uslovima«.¹¹

Smatram da je ovakva sistematizacija zadataka operatike valjana, mada je moguća i drugačija, kao na primer: (1) zadaci koji se odnose na izučavanje njenog nastanka i razvoja sa težištem na istraživanju i uopštavanju bitnih iskustava iz prošlih ratova koja mogu imati uticaj na razvoj i osavremenjivanje sopstvene ratne veštine; (2) zadaci koji se odnose na izučavanje teorije i prakse stvarnog ili potencijalnog agresora na temelju poznatih doktrinarno-teorijskih pogleda o strukturi, sadržaju, načinu priprema i izvođenja operacija i drugih borbenih dejstava; (3) zadaci koji se odnose na izučavanje najcelishodnije upotrebe novih oružja i usavršenih postojećih sredstava ratne tehnike, koja bitno utiču na pripremu i izvođenje operacija i drugih borbenih dejstava, i na predviđanje potreba razvoja naoružanja i ratne tehnike; (4) zadaci koji se odnose na izučavanje zakonitosti, činioca i uslova koji će opredeljivati karakter, sadržaj, način priprema i izvođenja operacija i drugih borbenih dejstava operativnog značaja sopstvenih oružanih

¹¹ J. Ninković, *isto*, str. 162.

snaga. Težište je na iznalaženju i verifikovanju najcelishodnijih rešenja bitnih problema koji se odnose na pripremu i izvođenje operacija i drugih borbenih dejstava operativnog značaja; (5) zadaci koji se odnose na izučavanje iskustava iz lokalnih ratova i sopstvene mirnodopske prakse, te predviđanje i osvetljavanje puteva budućoj praksi rata; (6) zadaci koji se odnose na izučavanje aktivnosti organa rukovođenja i komandovanja na operativnom nivou, odnosno izučavanje celine komandno-štabnih poslova na tom nivou u pripremi i izvođenju operacija i drugih borbenih dejstava operativnog značaja; (7) zadaci koji se odnose na izučavanje operativnog, materijalno-tehničkog i drugih vrsta obezbeđenja operacija i drugih borbenih dejstava operativnog značaja u celini, i (8) zadaci koji se odnose na izučavanje njenog mesta i uloge u okviru ratne veštine, njen odnos prema strategiji i taktici.

Operatika kao grana ratne veštine se stalno razvija i obogaćuje novim sadržajem. Prema tome, i njen predmet i sadržaj se proširuju. Kvalitativan skok u tom pogledu predstavljaju vidovske i druge zajedničke operacije, operativni zadaci pozadine, druga borbena dejstva i radnje operativnog značaja oružanih snaga i drugih subjekata opštenarodne odbrane i društvene samozaštite.

S U M M A R Y

SUBJECT AND CONTENTS OF OPERATIONAL ART

Theoretical comprehension of the subject and contents of the operational art is based on experiences from the operational utilization of corresponding forces and materiel in war operations, and on the level of development of materiel, which exerts a powerful influence on the nature of armed combat. Here are taken into account also the principles of development of operational units and their modernization, which make them capable to conduct operations and carry out other combat operations and actions of operational significance. By these is proved the thesis that the subject and contents of the operational art have been developed gradually under the influence of life requirements and practice of development of society.

Subject of the operational art are all types of operations as categories of warfare, combat operations and actions of operational significance, carried out by formations of all the three services of the Yugoslav People's Army (Army, Air Force and Air Defence, and Navy), as well as joint operations carried out by formations of the YPA and Territorial Defence, i.e. operations in which forces of two or all the three services of the YPA and forces of Territorial Defence are engaged.

The contents of the operational art comprises its structure, i.e. tasks pertaining to studying of: origin and development of the operational art; theory and practice of the actual or possible aggressor; most purposeful utilization of new armaments and modernization of the existing ones; laws of nature, factors and conditions which will condition and characterize the nature, contents, methods and ways of preparation and carrying out of operations, and other combat operations and actions of operational significance; experiences and lessons from local wars and own peacetime practice, with the aim of foreseeing the future war practice; command and control on the operational level; cesurity of operations and other combat activities of operational significance; and the place and role of the operational art within the framework of the art of war, i.e. its relations with strategy and tactics.

R É S U M E

L'ART DE L'OPERATION – SON OBJET, SES CONTENUS

Les connaissances théoriques relatives à l'objet et aux contenus de l'art de l'opération sont fondées sur les expériences faites en matière d'emploi opérationnel des forces et des moyens en actions de guerre et sur le développement des moyens de la teshnique de guerre qui exercent une forte influence sur conduite de la lutte armée. En même temps, on considère aussi le développement légitime des unités opérationnelles et la modernisations de ces dernières, grace à quoi elles sont capables de conduire les opérations et d'autres actions et activités de combat d'intérêt opérationnels. C'est par là que trouve sa consécration la thèse selon laquelle l'objet et les contenus de l'art de l'opération évoluaient progressivement et d'une manière légitime dans les conditions dictées par la vie et la pratique du développement social.

L'art de l'opération a pour objet tous les types d'opérations en tant que catégories de guerre, les actions de combat et les activités d'intérêt opérationnel exercées par toutes les trois armes de l'APY (Armée de terre, Armée de l'air, DCA et Marine de guerre), ainsi que les opérations communes de l'APY et de la DT, c'est-à-dire les opérations pour lesquelles sont engagées les forces de deux ou de toutes les trois armes de l'APY et les forces de la Défense territoriale.

Les contenus de l'art de l'opération porte sur sa structure c'est-à-dire sur les tâches relatives à: l'origine et l'évolution de l'art de l'operation; la théorie et la pratique propre à l'agresseur réel ou potentiel; l'emploi le plus pertinent possible des armes nouvelles et le perfectionnement des armes existantes; les lois, les facteurs et les conditions qui seront à la base du caractère, des contenus, des modalités de préparation et d'exercice des opérations, des autres actions de combat et des activités d'intérêt opérationnel des forces armées propres; les expériences des guerres locales et les activités propre en temps de paix en vue de prévoir les futures activités de guerre; la direction et le commandement au niveau opérationnel; la sécurité des opérations et des autres actions de combat d'intérêt opérationnel; la place et le rôle de l'art l'opération dans le cadre de l'art de la guerre, c'est-à-dire le rapport dans lequel celui-ci se trouve face à la stratégie et à tactique.

Р Е З Ю М Е

ПРЕДМЕТ И СОДЕРЖАНИЕ ОПЕРАТИВНОГО ИСКУССТВА

Теоретическое осознание предмета и содержания оперативного искусства основывается на опыте оперативного использования соответствующих сил и средств в военных действиях и на развитии средств военной техники, оказывающих сильное влияние на ведение вооруженной борьбы. При этом имеется в виду и закономерное развитие оперативных войск и их модернизация, что делает их годными к ведению операций и других боевых действий и проведению мероприятий оперативного масштаба. Этим подтверждается тезис, что предмет и содержание оперативного искусства постепенно и закономерно развивались под влиянием требований жизни и практики общественного развития.

Предметом оперативного искусства являются все виды операций, как военные категории, боевые действия и мероприятия оперативного уровня, проводящиеся во всех трех видах ЮНА (Сухопутных войсках, ВВС и ПВО и ВМФ), а также и совместные операции ЮНА и ТО, т.е. операции, в которых участвуют силы двух или всех трех видов ЮНА и силы Территориальной обороны.

Содержание оперативного искусства охватывает его структуру, т.е. задачи, относящиеся к изучению: становления и развития оперативного искусства; теории и практики действительного или потенциального агрессора; наиболее целесообразного использования новых оружий и совершенствования существующих; закономерностей, факторов и условий, определяющих характер, содержание, способ подготовки и проведения операции, других боевых действий и мероприятий оперативного уровня собственных вооруженных сил; опыта локальных войн и собственной практики мирного времени, с целью предвидения будущей военной практики; управления на оперативном уровне; обеспечения операций и других боевых действий оперативного уровня и места и роли оперативного искусства в рамках военного искусства, т.е. его отношения к стратегии и тактике.